FNs konvensjon

om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne

Lettlest og forkortet utgave 2012

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet
har utgitt en lettlest versjon av FN konvensjonen
om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne.
Formålet med heftet er at personer med utviklingshemning
lettere skal få kunnskap om sine rettigheter.

Heftet kan være nyttig for andre,
for eksempel mennesker med minoritetsbakgrunn, lesevansker,
barn, unge og andre.

Heftet dekker ikke alt som står i konvensjonen.

Alle ord som er understreket er forklart bakerst i heftet.

Barne-, ungdoms-
og familiedirektoratet

FNs konvensjon
om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne

FN står for Forente nasjoner.
Forent betyr å være enig.
En nasjon er et land, eller folk som bor i et land.
En konvensjon er regler noen er blitt enige om å følge.
FN-konvensjonen har 50 artikler eller punkter.

FN ble startet i juni 1945.
Etter andre verdenskrig
var det viktig å ha lover og regler
som alle land måtte følge,
for at det ikke skulle bli krig igjen.

De kalte reglene De forente nasjoners pakt.

Pakt betyr noe vi er blitt enige om.
Der står det at alle mennesker har samme verdi
og har de samme rettighetene.

For å være sikker på
at alle følger lovene og reglene,
må alle land skrive ned
hva de har lovet å gjøre.

Vi har fått denne konvensjonen
fordi mange mennesker ble diskriminert.
Det ble gjort forskjell på folk.

Konvensjonen skal passe på at alle
skal få hjelp til å bestemme selv
og få gjøre de samme tingene som andre.

Det betyr at samfunnet må være tilgjengelig.
En som sitter i rullestol trenger heis og rampe.
Informasjon må være lett å forstå.

I artikkel 49 står det at den skal ha en tilgjengelig form.
Det betyr at alle skal kunne forstå den.

Derfor har vi skrevet den på lett norsk.
Den er også kommet i lydform.

Innholdsfortegnelse

Artikkel 1 Målet med konvensjonen
Artikkel 2 Hva betyr ordene i konvensjonen?
Artikkel 3 Regler
Artikkel 4 Dette skal Norge gjøre for mennesker med nedsatt funksjonsevne
Artikkel 5 Alle skal behandles likt
Artikkel 6 Kvinner med nedsatt funksjonsevne
Artikkel 7 Barn med nedsatt funksjonsevne
Artikkel 8 Informasjon om hvordan personer med nedsatt funksjonsevne har det
Artikkel 9 Tilgjengelighet for alle
Artikkel 10 Retten til å leve
Artikkel 11 Krig og katastrofer
Artikkel 12 Likhet for loven
Artikkel 13 Rett til hjelp fra domstolene
Artikkel 14 Frihet og personlig sikkerhet
Artikkel 15 Beskyttelse mot tortur og grusomme handlinger
Artikkel 16 Frihet fra vold og misbruk/utnyttelse
Artikkel 17 Rett til å være seg selv
Artikkel 18 Rett til å velge hvor en vil bo og til å være borger i et land
Artikkel 19 Retten til et selvstendig liv og til å være en del av samfunnet
Artikkel 20 Mulighet til å være med på det som skjer i samfunnet
Artikkel 21 Ytringsfrihet og rett til egne meninger og rett til å få informasjon
Artikkel 22 Respekt for privatlivet
Artikkel 23 Respekt for hjemmet og familien
Artikkel 24 Skole og utdanning
Artikkel 25 Helse
Artikkel 26 Hjelp til å klare seg selv
Artikkel 27 Arbeid og noe å gjøre
Artikkel 28 Et trygt og godt liv
Artikkel 29 Å være med i politikken
Artikkel 30 Å delta i kultur, fritidsliv og idrett

Artikkel 31-50 Gjennomføring av konvensjonen

Ordforklaringer

Artikkel 1

Målet med konvensjonen

Konvensjonen skal sikre
at mennesker med nedsatt funksjonsevne
har samme rettigheter og muligheter som andre.

Alle mennesker har krav på respekt.

Asker Produkt 2012

Artikkel 2

Hva betyr ordene i konvensjonen?

Nedsatt funksjonsevne
Nedsatt funksjonsevne er noe som betyr
at det kan være vanskelig å forstå og være med på det
som foregår i samfunnet uten å få hjelp.

Universell utforming
Universell utforming betyr at alt er tilrettelagt
slik at det kan brukes av alle.

Tilrettelegging blir billigere
om det er med i planleggingen fra starten.

Tilgjengelighet
Tilgjengelighet betyr at alle kan komme inn og frem overalt,
og at informasjon blir gitt slik at den blir forstått.

Kommunikasjon
Kommunikasjon er alle måter vi snakker
og skriver til hverandre på.

Vi kan snakke vanlig eller ved hjelp av datamaskin.
Vi kan bruke punktskrift eller blindeskrift, tegnspråk eller bilder.

Språk
Språk er ikke bare det vi sier med munnen,
vi kan også kommunisere med kroppen vår.

Vi kan snakke med hendene, ansiktet og kroppen,
Vi kan tegne og se på bilder, føle på ulike ting.

Lyder og tonefall kan fortelle mye.

Diskriminering
Diskriminering betyr at noen behandler deg dårlig
fordi du har nedsatt funksjonsevne.

Da får du kanskje ikke full mulighet
til å delta i fellesskapet i samfunnet.

Du blir ikke ordentlig inkludert i kulturen,
politikken eller det sosiale liv.

Det kan være diskriminering når bygninger,
transportmidler og informasjon ikke er tilgjengelig.

Tilrettelegging
Tilrettelegging betyr
at informasjonen er lettlest så du kan forstå den,
at vi kan komme inn i bygninger med rullestol,
at mennesker med hørselshemning kan få døvetolk og teleslynge
og at mennesker med synshemning får lydstøtte og ganglinjer.

Artikkel 3

Regler

Dette er viktig i konvensjonen

- Alle mennesker har samme verdi
- Alle har rett til å bestemme over livet sitt
- Alle skal kunne være med på det de har lyst til i samfunnet
- Ingen skal bli diskriminert
- Alle skal ha like muligheter
- Kvinner og menn skal være likestilte
- Alle barn med nedsatt funksjonsevne
  kan utvikle seg,
  og de har rett til å være seg selv
- Samfunnet skal være tilgjengelig for alle

Grundenmedia.se ©

Artikkel 4

Dette skal Norge gjøre for mennesker med nedsatt funksjonsevne

Norge skal sørge for at alle
får oppfylt rettighetene sine.

Norge

- skal vedta lover som sikrer at rettighetene som står i denne konvensjonen blir holdt

- skal forandre eller ta bort lover, regler og forandre holdninger som gjør at noen blir diskriminert

- skal love å ta vare på rettighetene så de blir tatt med i alle planer og bestemmelser.

- skal love at de ikke skal gjøre noe som er mot konvensjonen

- skal love å passe på at myndigheter og offentlige institusjoner følger konvensjonen.

- skal love å arbeide for at private virksomheter, personer og organisasjoner ikke diskriminerer

- lover å sørge for at det blir forsket på hjelpemidler og andre ting som gjør livet lettere

- skal gi informasjon om tekniske hjelpemidler og andre spesielle tilbud til dem som trenger det

- lover at informasjonen skal være mulig å forstå

- lover at tjenesteytere får opplæring i konvensjonen.

- lover å gjøre alt landet kan,
  og samarbeide med andre land,
  slik at rettighetene i konvensjonen blir til virkelighet.

- lover å samarbeide med mennesker med nedsatt funksjonsevne,
  og med organisasjonene deres
  slik at det som står i konvensjonen blir gjennomført.

- skal passe på at ikke noe i konvensjonen skal gjøre
  at menneskers rettigheter blir dårligere eller forsvinner.

- skal passe på at konvensjonen gjelder i hele landet.
  Det skal ikke være noen begrensninger eller unntak.

Artikkel 5

Alle skal behandles likt

Norge

- sier at alle skal bli behandlet likt og bli beskyttet av loven.
- skal forby diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne og gi alle rett til beskyttelse mot diskriminering.
- skal tilrettelegge, slik at de kan leve som andre og ikke bli diskriminert.
- skal så fort som mulig gjøre alt for at ingen blir diskriminert.

Artikkel 6

Kvinner med nedsatt funksjonsevne

Kvinner og jenter kan bli diskriminert på flere måter.
Derfor skal Norge sikre
at menneskerettighetene også gjelder for dem.

Staten skal sørge for at alle kvinner og jenter
får mulighet til å leve et fritt, selvstendig og verdig liv.

Artikkel 7

Barn med nedsatt funksjonsevne

- Norge skal sørge for at alle barn
  får samme rettigheter.
- Det som er best for barna er alltid det viktigste.
- Barna har rett til å bli hørt.
  De skal få si hva de mener i saker som er viktige for dem.
  De må få hjelp til å fortelle hvordan de vil ha det.

Artikkel 8

Informasjon om hvordan personer med nedsatt funksjonsevne har det

Norge skal sørge for at alle får vite mer
om hvordan det er å leve med nedsatt funksjonsevne

Norge skal sørge for at de ikke blir sett ned på.

De skal behandles med respekt,
og de skal ha samme rettigheter som alle andre.

Det betyr at Norge skal

- arbeide for å lære oss å respektere hverandre

- arbeide for at alle skal forstå at alle har kunnskaper og klarer å gjøre mye

- sørge for at aviser og TV forteller om
- ulike funksjonshemninger.

- vise at det er viktig og bra at alle har samme rettigheter som andre

- vise at alle har evne til å arbeide med noe
- og vi må finne frem til arbeidsoppgaver de mestrer

- sørge for at elevene lærer å ha respekt for alle

- sørge for at aviser og TV forteller om det som står i konvensjonen.

- sørge for at det finnes utdanning som gir kunnskap om mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Artikkel 9

Tilgjengelighet for alle

Norge skal arbeide for at alle mennesker
skal kunne være med på alt som foregår.

Norge må sørge for at samfunnet blir tilgjengelig for alle.

Tilgjengelighet betyr at alle kan komme inn
og frem overalt,
og at informasjon blir gitt slik at den blir forstått.

Norge skal arbeide for at

- informasjon og tjenester skal være tilgjengelige.

- at hus, veier, biler, skoler, sykehus
  arbeidsplasser og lignende skal være tilgjengelige.

- det er regler for hvordan en tjeneste skal være
  for å kunne bli brukt av alle.

- alle tjenesteytere skal lære om tilgjengelighet

- offentlige bygninger har skilt som alle kan forstå,
  og at det er skilt i punktskrift

- det er mulig å få ledsager eller tolk
  på offentlige kontorer

- mennesker med nedsatt funksjonsevne
  skal få hjelp til å få all informasjon de trenger

- private firmaer skal arbeide for at alle tjenester blir tilgjengelig.

  Det gjelder i hoteller, restauranter, butikker og andre steder

- at ny teknologi blir tilgjengelig for alle så fort og så billig som mulig

Artikkel 10

Retten til å leve

Alle har rett til å leve.

Norge skal sørge for at
mennesker med nedsatt funksjonsevne
har samme rett til å leve som alle andre.

Artikkel 11

Krig og katastrofer

Norge skal sørge for at
mennesker med nedsatt funksjonsevne
kommer i sikkerhet når det er krig,
naturkatastrofer, terror eller annet.

Artikkel 12

Likhet for loven

Mennesker med nedsatt funksjonsevne
har rett til å bestemme i saker som forplikter dem.

De har rett til å bestemme over økonomien sin.

Det betyr at

- de har rett til å eie eller arve eiendom.
- de har rett til å bestemme over pengene sine.
- Norge skal sørge for at alle får den hjelpen de trenger for å ta viktige avgjørelser
- de har rett til å låne penger til hus eller andre ting
- ingen har rett til å ta penger, hus eller annet fra andre mennesker fordi de har nedsatt funksjonsevne

De kan trenge hjelp til å bestemme i saker
når det for eksempel gjelder økonomi.

Når det er nødvendig, skal staten sørge for
at det blir tatt hensyn til rettigheter og ønsker.
Staten skal beskytte alle mot misbruk.

Det skal være en upartisk myndighet som fører kontroll.

Artikkel 13

Rett til hjelp fra domstolene

Mennesker med nedsatt funksjonsevne har
samme rett til å få hjelp av domstolene som andre.

De har rett til å få hjelp
om de for eksempel skal vitne i en sak.

Ansatte ved politi, domstoler og fengsler
skal lære å hjelpe dem.

De har også rett til å eie eller arve eiendom.

De har rett til å få lån.

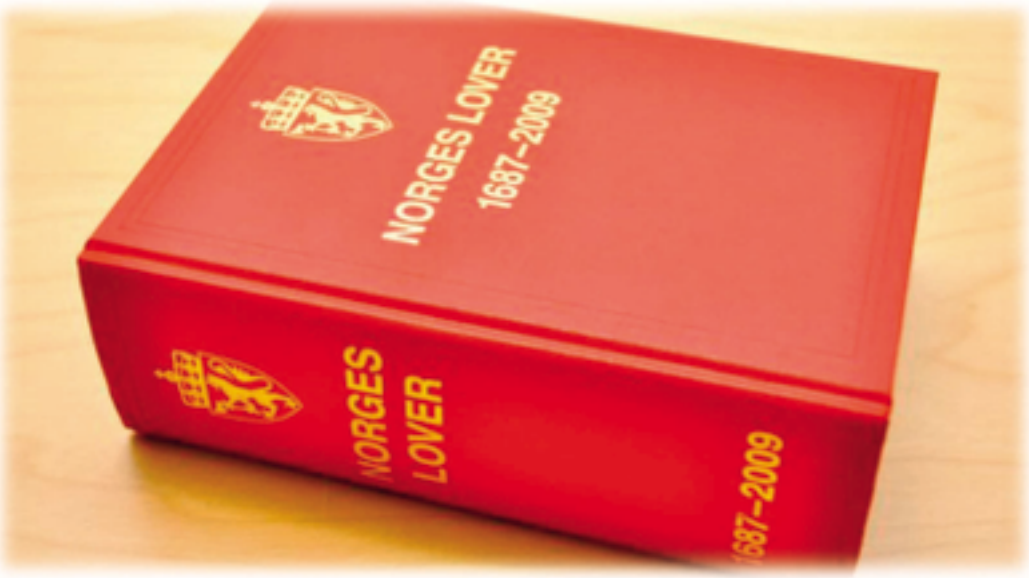

Artikkel 14

Frihet og personlig sikkerhet

Norge skal sikre at alle mennesker
har rett til frihet og personlig trygghet.

Ingen må miste friheten på grunn av nedsatt funksjonsevne.

Hvis de har brutt loven, kan de kan komme i fengsel.

Hvis de kommer i varetekt eller i fengsel,
skal de behandles som det står
i menneskerettighetene og konvensjonen.
Forholdene må bli lagt til rette hvis det er nødvendig.

Artikkel 15

Beskyttelse mot tortur og grusomme handlinger

Ingen må bli torturert.
Ingen må bli behandlet eller straffet
på en grusom eller umenneskelig måte.

Ingen må være med i medisinske forsøk
hvis de ikke har sagt ja til det selv.

Lover og regler skal sikre at
mennesker med nedsatt funksjonsevne
ikke opplever dette.

Scanpix

Artikkel 16

Frihet fra vold og misbruk/utnyttelse

Norge skal sørge for at det er lover og regler
som beskytter mennesker med nedsatt funksjonsevne
mot vold og utnyttelse.

Det gjelder både hjemme og i samfunnet.

Norge skal sørge for at alle,
familien deres og tjenesteyterne
får informasjon og opplæring
om hva de kan gjøre for å unngå vold,
eller å bli tvunget til å gjøre noe de ikke vil.

Alle skal si fra
om noen blir utsatt for vold eller misbruk.

Det er viktig å si fra om det gjelder
en mann eller kvinne, hvor gammel personen er,
og hvilket behov for hjelp personen har
så de kan få best mulig hjelp.

En uavhengig myndighet
skal kontrollere alle tilbud.

Om noen likevel blir misbrukt eller mishandlet,
skal de få nødvendig hjelp til å komme seg.

FN-konvensjonen sier at det er spesielt viktig
at det er gode lover og regler
mot vold og misbruk av kvinner og barn.

Hvis noe skjer, må de få hjelp av domstolene.

Artikkel 17

Rett til å være seg selv

Vi skal vise respekt for alle mennesker
med nedsatt funksjonsevne.

De skal ha rett til å være seg selv.

Artikkel 18

Rett til å velge hvor en vil bo og til å være borger i et land

Borger betyr å være beboer i et land.
Alle har rett til å velge hvor de vil bo.

Det betyr også at

- de har rett til å bli borgere i et annet land.
  Et land kan ikke si nei bare fordi
  et menneske har nedsatt funksjonsevne.

- de har rett til å ha pass og andre dokumenter.

- de har rett til å forlate et land, også sitt eget.

- et land ikke kan nekte noen å reise inn i landet
  fordi de har nedsatt funksjonsevne

- alle barn har rett til å få et navn
  og bli borgere av et land når de blir født.

- om det er mulig, har barna rett til
  å kjenne sine foreldre og bli passet på av dem.

Artikkel 19

Retten til et selvstendig liv og til å være en del av samfunnet

Alle har rett til å velge hvor de vil bo
og hvem de skal bo sammen med.

Alle har rett til hjelp og personlig assistent
slik at de kan komme seg ut i samfunnet
og ikke føle seg ensom og utestengt.

Samfunnet må sørge for at tilbudene er tilgjengelige for alle.

Grundenmedia.se ©

Artikkel 20

Mulighet til å være med på det som skjer i samfunnet

Staten skal sørge for at alle
skal kunne komme seg rundt ved egen hjelp.
hvis det er mulig.

Det betyr at

- de kan komme seg ut og reise når og hvor de vil
  uten at det er for dyrt.

- de får gode hjelpemidler og utstyr
  og hjelp av mennesker eller førerhund
  uten at det koster for mye.

- de skal få opplæring i å bruke hjelpemidlene.
  Tjenesteytere og andre som trenger det,
  skal også få opplæring.

- Norge skal sørge for at de som lager hjelpemidler
  skal tenke på alle situasjoner
  der det er behov for tilrettelegging.
  Det hjelper ikke med heis
  hvis den som sitter i rullestol
  ikke når opp til å trykke på knappen.

Artikkel 21

Ytringsfrihet og rett til egne meninger og rett til å få informasjon

Mennesker med nedsatt funksjonsevne
har også rett til å mene og si hva de vil.

Alle har rett til å få informasjon som de kan forstå.

Det betyr at Norge skal sørge for å

- gi dem all informasjon raskt
  og uten at det koster noe ekstra.

- gi informasjonen slik at de kan forstå den,
  for eksempel lettlest, med storskrift,
  lyd, tegnspråk eller punktskrift eller blindeskrift.

- sørge for at informasjonen fra private firmaer
  er lett å forstå.

- at TV, radio, aviser og andre medier
  gir informasjon som er lett å forstå.

- sørge for at de som ønsker det
  får lære tegnspråk.

Artikkel 22

Respekt for privatlivet

Alle har rett til privatliv.
Privatliv er det vi har hjemme der vi bor.

Det betyr at ingen har rett til å blande seg
i det andre gjør hjemme.

Ingen må lese andres brev
eller rote i andres saker uten lov.

Hvis noen i familien slår
eller foreldrene ikke kan ta seg av barna,
må myndighetene gjøre noe.

Norge skal sørge for at personlig opplysninger
bare blir kjent av dem som trenger dem.

Det kan for eksempel være opplysninger
om helse eller personnummer.

Artikkel 23

Respekt for hjemmet og familien

Alle har rett til å gifte seg,
ha en partner
og til å få barn.

Det vil si

- at alle selv skal kunne bestemme
  når de vil ha barn, og hvor mange de vil ha

- at de får informasjon om prevensjon

- at de har rett til å være foreldre

- at ingen blir sterilisert mot sin vilje

- at det som er best for barnet er viktigst

- at de skal få hjelp til å ta seg av barna
  når det er nødvendig

- at alle barn har rett til familieliv

- at familien skal få hjelp og informasjon
  så barna får delta i samfunnet.
  Barnet må ikke bli gjemt bort,
  være alene eller bli gitt bort.

- at barn ikke blir tatt fra foreldrene
  hvis foreldrene ikke vil.
  Dette gjelder ikke hvis det er best for barnet
  å bli skilt fra foreldrene.

- at barn skal ikke bli skilt fra foreldrene
  fordi barnet eller foreldrene
  har nedsatt funksjonsevne.

Artikkel 24

Skole og utdanning

Alle mennesker har rett til utdanning.

Alle har rett til livslang læring.

Dette betyr at

- alle skal ha lik mulighet til å utvikle sine sterke sider, og bidra med det de kan i samfunnet
- ingen må bli stengt ute fra vanlig utdannelse
- alle barn skal ha gratis grunnskole der de bor
- om de trenger hjelp, skal de ha rett til assistent og tekniske hjelpemidler
- hørselshemmede har rett til tegnspråk og bilder
- synshemmede har rett til punktskrift og lydbøker
- døvblinde har rett til spesielle hjelpemidler
- de som trenger det, skal ha tilrettelagte bøker
- lærerne skal bruke et språk som elevene forstå
- lærerne må lære om metoder, læremidler og hjelpemidler som er viktige for at alle skal få individuell opplæring
- alle har rett til videregående skole, universitet og voksenopplæring.

Artikkel 25

Helse

Alle har rett til gode helsetjenester.
Ingen skal diskrimineres.

Det betyr at

- alle skal ha samme rett til helsetjenester,
  også når det gjelder å få barn

- alle skal få informasjon om helse på en måte de forstår

- alle skal få det stellet og den hjelpen de behøver
  Det er viktig at de får behandling
  slik at funksjonsevnen ikke blir dårligere

- de får behandlingen så nær hjemmet som mulig

- at helsepersonalet har kunnskaper om hvordan
  de skal behandle dem
  Helsepersonalet må kjenne til behov og rettigheter

- alle har rett til å nekte å bli behandlet

- alle har rett til helseforsikring og livsforsikring

- det ikke er lov å nekte å gi noen helsehjelp

Artikkel 26

Hjelp til å klare seg selv

Mennesker med nedsatt funksjonsevne skal få hjelp
så de kan klare mest mulig selv.

De skal kunne være med på det som skjer i samfunnet.

Det betyr

- at de tidlig får hjelp til å finne ut hva de kan klare selv,
  og hva de må ha hjelp til

- at de får hjelp så nær der de bor som mulig
  Det gjelder også aktiviteter.
  Alle skal bestemme selv hva de vil være med på.

- at tjenesteyterne skal lære å hjelpe alle uansett handikapp

- at det blir utviklet nye hjelpemidler og ny teknologi
  som gjør det lettere å klare seg selv.

Grundet

Artikkel 27

Arbeid og noe å gjøre

Mennesker med nedsatt funksjonsevne
som har rett til arbeid som de kan mestre.

Arbeidsmarkedet skal være åpent for alle.

Arbeidsplassene skal være tilgjengelige for alle.

Det betyr

- at diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne er forbudt
  Det gjelder tilsetting og utvikling i alle jobber.

- at alle ansatte skal ha samme vilkår.
  De skal ha lik lønn og lik rett til gode arbeidsforhold.
  De skal være beskyttet mot mobbing.
  De skal kunne klage hvis de ikke blir behandlet likt.

- at de har rett til å være medlem av en fagforening

- at de har rett til yrkesveiledning, utdanning og etterutdanning

- at de har samme rett som andre til å få en bedre jobb

- at de har mulighet til å starte for seg selv

- at det offentlige ansetter mennesker med nedsatt funksjonsevne

- at de oppfordrer private firmaer til å gjøre det samme

- at alle arbeidsgivere kan få støtte til å tilpasse arbeidsplasser

- at alle kan få mulighet til å prøve seg i en vanlig jobb

- at alle kan få hjelp til å bli i, eller komme tilbake til,
  en jobb etter sykdom eller ulykker,
  for eksempel ved ekstra trening eller omskolering

Mennesker med nedsatt funksjonsevne
skal ikke bli satt til slavearbeid.

De skal ikke måtte gjøre tvangsarbeid
eller blir tvunget til arbeid de ikke vil ha.

Dette gjelder for alle arbeidstakere.

Artikkel 28

Et trygt og godt liv

Norge skal si ja til
at mennesker med nedsatt funksjonsevne,
og familiene deres, har rett til et trygt og godt liv.

Det betyr at de får nok mat, klær og en god bolig.

De skal ha samme rett som alle
til å få det bedre.

Hvis ikke er det diskriminering.

Det betyr

- at alle mennesker har rett til rent vann

- at alle har rett til den hjelp og støtte de trenger
  til en pris de har råd til å betale

- at alle, særlig barn, kvinner og eldre
  skal ha det trygt og ikke være fattige

- at de som har lite penger skal få hjelp
  slik at de kan skaffe seg det de trenger

- at alle skal få hjelp til utdanning,
  at de skal få <u>økonomisk</u> støtte,
  at de skal få veiledning og omsorg

- at de skal få boliger som er tilrettelagt

Mennesker med nedsatt funksjonsevne
har rett til trygd og pensjon som alle andre.

Artikkel 29

Å være med i politikken

Norge skal sørge for
at mennesker med nedsatt funksjonsevne
får delta i politikken og ellers i samfunnet.

Det betyr

at de skal ha mulighet til å stemme ved alle valg

at valglokalene er tilgjengelige

at valgmaterialet er lett å forstå

at den som trenger hjelp, får en hjelper

at valg er hemmelige,
og at hjelperen ikke kan si
at noen skal stemme på noe de ikke vil

Mennesker med nedsatt funksjonsevne
kan stå på lister og bli valgt.

Hvis de blir valgt,
må de få de hjelpemidlene
de trenger for å mestre oppgaven.

De skal kunne være medlemmer
av foreninger, organisasjoner og politiske partier.

De skal også kunne være med
i egne foreninger og organisasjoner
som samarbeider med organisasjoner
andre steder i Norge og i andre land.

Artikkel 30

Å delta i kultur, fritidsliv og idrett

Mennesker med nedsatt funksjonsevne
har rett til å være med i kulturlivet.

Kultur, fritid og idrett skal være tilgjengelig.

Norge skal sørge for
at alle finner bøker de kan forstå.

De skal sørge for at TV, film, teater
og andre aktiviteter er tilgjengelige.

De skal kunne ha glede av museer,
biblioteker og turistmål.

De skal få støtte til å besøke steder
som er særlig viktige i Norge.

Ingen lover og regler
må hindre noen i å delta i kulturlivet.

Alle skal kunne bruke sine kunstneriske evner
til glede for seg selv og for resten av samfunnet.

Alle har rett til å dyrke sin egen kultur
og sitt eget språk, for eksempel tegnspråk.

Alle skal kunne delta i idrett
og andre fritidsaktiviteter.

Det betyr

at mennesker med nedsatt funksjonsevne
kan delta i idrett som er tilrettelagt for dem

at de skal få samme utdannelse og støtte som alle andre

at de skal ha adgang til idrettsplasser,
fritidsaktiviteter og reiseliv

at alle barn skal kunne være med på
lek og idrett på skolen og i fritiden

Artikkel 31 -50

Gjennomføring av konvensjonen

Samarbeid med andre land

Norge må samarbeide med andre land
for å gjennomføre konvensjonen.

Norge må samarbeide med organisasjoner
for mennesker med nedsatt funksjonsevne i andre land.

Landene samarbeider

- så det skal være mulig for alle land
  å dele all informasjon med hverandre

- så landene kan lære av erfaringene til hverandre

- så landene kan fortelle hverandre
  om resultater av forskning og utvikling

Kontroll med at konvensjonen blir gjennomført

Norge skal sørge for at alle virkelig får
de rettighetene som står i konvensjonen.

Derfor skal Norge velge noen
som skal kontrollere at konvensjonen blir fulgt.

Mennesker med nedsatt funksjonsevne
skal være med på dette.

FNs komité for rettigheter for mennesker med nedsatt funksjonsevne

FN skal danne en egen gruppe
for rettigheter for mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Denne er gruppen er valgt
til å passe på at konvensjonen blir fulgt.

Det skal være medlemmer fra mange land i gruppen.
Noen i gruppen skal ha nedsatt funksjonsevne.

Hvert fjerde år skal alle land fortelle gruppen
hvor langt de er kommet med å gjennomføre konvensjonen.
De må lage en rapport.

Gruppen skal lese rapportene
og komme med råd til landene
om hvordan de skal arbeide videre med konvensjonen.

Hvert annet år skal FN innkalle alle landene til et møte.

Når gjelder konvensjonen?

Konvensjonen gjelder når et land har skrevet under på avtalen.
Det skjer på kontoret til FN i New York.

Et land kan bestemme
at konvensjonen ikke lenger skal gjelde i landet.

Konvensjonen skal være tilgjengelig

Konvensjonen skal være tilgjengelig for alle.
Det betyr at det skal være en lettlest utgave
og en utgave på tegnspråk.

Dette står i **Artikkel 49.**

Ordforklaringer

Aktiviteter: Det du gjør.

Ansette: Når du får en jobb blir du ansatt.

Artikkel: Her er en artikkel et punkt i konvensjonen.

Arbeidsmarkedet: Alle jobber en kan søke på.

Arve: For eksempel hus eller penger som du får fra foreldrene dine eller andre i nær familie.

Blindeskrift: Skrift som du leser med fingrene.

Borger: En som bor et sted. Vi snakker ofte om borgere i et land.

Diskriminere: Behandle noen dårlig fordi de er annerledes.

Dokument: Et viktig papir der det for eksempel står at du har en jobb, at du har tatt opp et lån, hvor stor husleie du har.

Domstolene: De som sørger for at lovene blir holdt og straffer dem som ikke holder lovene.

Døvblinde: De som er både døve og blinde.

Døvetolk: En som oversetter tale til tegnspråk.

Fagforening: En fagforening er en organisasjon av mennesker som arbeider med samme slags oppgaver eller på samme arbeidsplass. Fagforeningen tar vare på dine interesser på arbeidsplassen din, og skal passe på at arbeidsmiljøloven blir fulgt.

FN: Står for forente Nasjoner.

Forpliktelser: Det alle må gjøre når de lever i et samfunn.

Forsikring: Det du betaler for å få hjelp når noe går galt. Du kan for eksempel forsikre deg mot brann og tyveri.

Funksjonsevne: Evne til å kunne klare å gjøre ting selv. Når du har nedsatt funksjonsevne trenger du hjelp til en del ting.

Handikappede og funksjonshemmede er andre ord for nedsatt funksjonsevne.

Ganglinje: Linjer i metall som ligger oppå gulvdekket eller veidekket slik at synshemmede lett kan finne veien.

Handikap: Nedsatt funksjonsevne.

Helse: Hvordan du har det, om du er i god eller dårlig form.

Helsepersonale: De som jobber for å hjelpe syke.

Helsetjenester: Hjelp fra dem som jobber med helse, for eksempel i hjemmesykepleien.

Holdninger: Hvordan du oppfører deg for eksempel når du møter mennesker med nedsatt funksjonsevne, eller andre som er annerledes.

Hjelpemidler: Utstyr som skal hjelpe deg til å klare ting som er vanskelig for deg.
Briller er et hjelpemiddel hvis du ser dårlig.
Rullestol er et hjelpemiddel for en som ikke kan gå så mye.

Hørselshemmet: Hører ikke eller hører dårlig.

Individuell: Noe som gjelder spesielt for deg.

Informasjon: Opplysning om noe som er viktig for alle å vite.

Inkludere: Å ta med og regne med alle.

Kommunikasjon: Alle måter vi snakker, skriver og kommer til hverandre på.

Kontroll: Passe på at det ikke skjer noe galt.

Konvensjon: En konvensjon er flere regler som vi er blitt enige om å følge.

Kultur: Betyr det som kjennetegner et samfunn, hva som er vanlig å sette pris på å gjøre.

Kulturlivet: Aktiviteter som har med kultur å gjøre, som for eksempel film, teater, sport, konserter.

Kunstneriske evner: Være flink til å synge, spille, male, danse eller annet som har med kunst å gjøre.

Ledsager: En som følger deg til aktiviteter når du ikke kan klare deg alene.

Likestilt: Kvinner og menn skal være likestilte. De skal ha samme rettigheter og plikter.

Livsforsikring: Du betaler litt penger i flere år for å ha en sikkerhet om du blir utsatt for en ulykke.

Livslang læring: Du kan, og har rett til å lære hele livet hvis du trenger det.

Lån: Når du ikke har nok penger til å kjøpe bolig, kan du låne penger i banken.
Du må betale banken renter for å låne.

Lover: Lover bestemmer hva du har lov til å gjøre, og hva du ikke har lov til å gjøre. De er laget for at det skal være trygt å leve i et samfunn.

Medisinske forsøk: Prøve ut medisin eller en behandling som en ikke vet om virker.

Misbruk: Misbruk og utnyttelse betyr at noe gjør noe mot deg som du ikke vil. Det vanligste er seksuelt misbruk eller økonomisk utnyttelse.

Mobbing: Erting som er vondt ment, eller som gjør at noen blir veldig lei seg.

Museer: Samling av gamle ting for å vise hvordan det var før, og også litt fra vår tid. (et museum – flere museer)

Myndigheter: De som bestemmer.

Nasjon: Er et land eller folk som bor i et land. Stortinget er landets øverste myndighet.

Naturkatastrofer: Ulykker som flom, snøskred, lynnedslag og vulkanutbrudd.

Nedsatt: Noe som er dårligere.

Nedsatt funksjonsevne: Betyr at du trenger hjelp fordi det er noe som hindrer deg i å klare deg selv.

Offentlige: Det som gjelder alle. Det motsatte av offentlig er privat.
Offentlige institusjoner: For eksempel NAV, sykehus og skoler. Noe som drives av stat, fylke eller kommune.

Omskolering: Gå på skole eller kurs for å lære en ny jobb.

Oppfordre: Be noen om å gjøre noe.

Organisasjoner: Noen som har felles interesser og mål kan gå sammen om å lage en organisasjon. En organisasjon kan kalles ulike ting: forbund, lag eller foreninger. Noen organisasjoner består av flere mindre organisasjoner. Norsk forbund for utviklingshemmede består av mange lag.

Pakt: En overenskomst, noe vi er blitt enige om.

Partner: En du bor eller jobber sammen med

Pensjon: Pensjon er de pengene du får av staten (NAV) når du ikke kan jobbe fordi du er gammel eller har nedsatt funksjonsevne.

Personnummer: 11 tall fra folkeregisteret som viser hvem du er. (Folkeregisteret – oversikt over alle som bor i Norge).

Personlig assistent: En du har ansatt for å hjelpe deg.

Politikk: Det vi gjør for å få samfunnet til å virke og til å bli bedre. De som driver med politikk kalles politikere.

Politisk parti: En forening som består av mennesker som har samme mening om politikk, for eksempel arbeiderpartiet, høyre, venstre.

Prevensjon: Noe du bruker for ikke å bli gravid.

Prinsipp: Leveregel.

Privat: Personlig, det som bare du har noe med.

Privatliv: Det som skjer i hjemmet.

Punktskrift: Blindeskrift, som du leser med fingrene.

Regler: Regler er nesten det samme som lover, men det er lettere å forandre dem. De handler om hva som er vanlig å gjøre i et samfunn.

Respekt: At du blir trodd på og tatt på alvor.

Rettighet: Det du har rett til å ha, få og gjøre.

Samfunn: Små eller store grupper som bor sammen og har felles lover og regler.

Sosial: Det som har med samfunnet å gjøre. Det betyr også at du liker å være sammen med andre.

Slavearbeid: Tvunget til å arbeide hardt uten å få lønn.

Staten: Landet eller nasjonen.

Sterilisere: Operasjon for å hindre at noen i å få barn.

Synshemmet: En som ser dårlig eller er blind.

Tegnspråk: Et språk hvor du bruker fingrene og kroppen til å snakke.

Tekniske hjelpemidler: Apparater som kan hjelpe deg til å klare deg bedre.

Teknologi: Utvikling av tekniske hjelpemidler som for eksempel PC, symaskin, teleslynge.

Teleslynge: Et apparat som forsterker lyd, brukes i teater og i kirke og kan kobles til TV og PC.

Terror: Å skape redsel og frykt med skremmende handlinger.

Tilrettelegge: Gjøre det lettere å komme frem både inne og ute, gjøre det lettere å forstå informasjon og gjøre det lettere å klare en jobb.

Tilgjengelig: Betyr at du skal kunne komme frem dit du trenger, og at du skal kunne forstå informasjon.

Tilsetting: Ansettelse i en jobb.

Tjeneste: Hjelp du får fra det offentlige eller fra andre.

Tolk: En som hjelper deg til å forstå et annet språk.

Døvetolk: En som oversetter til tegnspråk

Tortur: Grusom behandling for å få en person til å tilstå noe.

Trygd: Trygd er betaling du får fra staten (NAV).
Hvis du har mistet jobben, får du dagpenger eller arbeidsledighetstrygd.
Hvis du er blitt for syk til å jobbe, får du sykepenger.
Mens NAV finner ut av hva du kan klare å jobbe med,
får du arbeidsavklaringspenger.
Alle barn får barnetrygd.

Tvangsarbeid: Bli tvunget til å arbeide hardt.

Universell utforming: Betyr at alt er tilgjengelig for alle.
Universell betyr felles, allmenn.

Universitet: Et sted du kan studere og forske.

Uavhengig: Å klare seg selv.

Upartisk: Tar ikke parti for noen. Du kan også si nøytral.

Utnyttelse: Utnyttelse eller misbruk betyr at noe gjør noe mot deg
som du ikke vil.
Det vanligste er seksuelt misbruk eller økonomisk utnyttelse.

Valgmateriale: For eksempel filmer og brosjyrer
som partiene deler ut for å få stemmer ved et valg.

Verdi: Betyr det som noe er verdt.
Det kan bety at det koster mye,
eller at du er veldig glad i det.

Virksomhet: Der det skjer noe, for eksempel en fabrikk, et verksted,
en butikk, et bibliotek.

Yrkesveiledning: Råd og hjelp til å velge riktig yrke.

Ytringsfrihet: Betyr at du kan skrive
og si hva du vil hvis det ikke skader andre.

Økonomi: Det som har med penger og verdier å gjøre.

Dette heftet kan du skrive ut fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratets hjemmeside: www.bufetat.no/materiell

Barne-, ungdoms-
og familiedirektoratet